

هدف و ماهیت:

در سال ۱۴۰۰ هجری شمسی، جمعیت کشور ما به ۱۲۰ میلیون نفر خواهد رسید که ۸۰ درصد این ۱۲۰ میلیون نفر در شهرها ساکن میشوند. حال سوال اینجاست که آیا برای اسکان و فراهم نمودن امکانات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی این افراد برنامه ریزی کرده ایم؟ در حال حاضر چطور؟ آیا شهرهای ما از حداقل استانداردهای جهان برخوردارند؟ برآستی چه افرادی می توانند طرحی جامع برای شهرها و شهرک ها ارائه دهند و در آرامش روحی و جسمی شهرنشینان نقش موثری داشته باشند؟

بدون شک چنین کاری از از عهده متخصصان یک رشته برنمی آید بلکه برای ساماندهی یک شهر نیاز به همکاری و همفکری اقتصاددانان، جامعه شناسان، معماران، مهندسان عمران، جغرافی دانان و کارشناسان رشته های متعدد دیگر است. در این میان متخصص شهرسازی به عنوان سیاستگذار و مدیر متخصصان فوق، نقش بسیار مهمی را بر عهده دارد. متخصص شهرسازی فردی است که می تواند در زمینه طراحی شهری یا برنامه ریزی شهری فعالیت کرده و عامل توسعه شهری شود. کارشناسی شهرسازی عبارت است از مجموعه آگاهی های علمی، فنی در سطح آموزش های عمومی حرفه شهرسازی. دانش آموختگان این دوره قدرت اجرایی طرح سکونتگاه های شهری و یا در حال شهری شدن را در چارچوب آموخته های خود دارا بوده و آمادگی لازم را در تهیه طرح های شهری با گروه های تخصصی خواهند داشت.

کارشناسان شهرسازی با توجه به آموخته های خود می توانند در نهادهای مختلف شهرسازی کشور مانند دفاتر شهرسازی و فنی شهرداری ها، دفاتر فنی وزارت کشور، ادارات کل مسکن و شهرسازی، کارشناسی دادگستری و ... به کار پردازند. شهرسازی علمی است که به بررسی کلیه تحولات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فیزیکی یک شهر می پردازد و تلاش می کند که روابط موجود در یک شهر را در قالب یک نظام هماهنگ، مدیریت و سازماندهی کند و متخصص شهرسازی نیز کسی است که با مطالعه و بررسی روابط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی حاکم بر شهر، برنامه ای بسامان و مطبوع برای یک شهر ارائه دهد. برنامه ای که تصویرگر سیمای شهر در آینده است.

ما واقعیتی بیرونی تحت عنوان شهرسازی نداریم. یعنی؛ هیچ دستگاه واحد یا نهاد اجتماعی توان طراحی و ساخت پدیده ای به بزرگی شهر را ندارد. بنابراین کلمه شهرسازی از نظر مفهومی، معنا ندارد و ما معادل آن را نیز در زبانهای خارجی نداریم و به جای آن از عنوان های برنامه ریزی شهری و طراحی شهری استفاده می کنیم؛ چرا که شهر را می توان برنامه ریزی کرد یا بخش هایی از آن را طراحی نمود. یعنی مدل فیزیکی آن را ایجاد کرد. اما کسی نمی تواند مسؤولیت ساخت پدیده پیچیده ای مثل شهر را بر عهده بگیرد. به همین دلیل عنوان شهرسازی درست نیست و در شورای عالی برنامه ریزی وزارت علوم نیز نام این رشته برنامه ریزی شهری و منطقه ای می باشد.

در این رشته حداقل ۶ محور اصلی وجود دارد که در برنامه ریزی و طراحی شهر سرنوشت ساز است. این ۶ محور عبارتند از:

۱- برنامه ریزی شهری که عمدتاً بر روی کاربری اراضی متمرکز است. یعنی؛ بررسی می کند که ما چگونه فضا و پهنه شهر را به فعالیت های مختلف اعم از صنعتی، تجاری و مسکونی اختصاص دهیم.

۲- برنامه ریزی حمل و نقل

۳- برنامه ریزی اقتصادی و اجتماعی؛ چون در شهر تنها موضوع مورد بررسی فیزیک شهر نیست بلکه مساله مهم، جامعه شهری و انسانهایی هستند که در این محیط زندگی می کنند. به عبارت دیگر برای اقشار مختلف که دارای امکانات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی هستند یا برای اقوام مختلفی که در مکانهای مختلف یک شهر زندگی می کنند باید برنامه ریزی شود.

۴- برنامه ریزی شبکه های زیرساختی مثل آب، برق و تلفن.

۵- برنامه ریزی محیط زیست که به بررسی خطرات محیط زیست مثل سیل و زلزله می پردازد و برای مقابله با این سوانح برنامه ریزی می کند و تاثیرات سوئی که انسان بر محیط زیست می گذارد و ظرفیت های محیطی را مطالعه می کند.

۶- طراحی شهری که به طراحی سه بعدی شهر پرداخته و محور توجه آن مناسبات انسان با محیط فیزیکی خود است. در واقع در طراحی شهری انسان با تمام خصوصیات جسمی، روحی و معنویش مطرح است و هدف آن نیز ارتقای کیفیت شهر می باشد.

ترکیب این ۶ دانش، متخصصان را قادر می سازند که تمامیت پدیده شهر را مورد شناسایی قرار دهند و برای هدایت و کنترل توسعه آن تلاش نمایند.

شهرسازی یک رشته چند بعدی و میان رشته ای است و دانشجوی این رشته دروس متعددی در زمینه جامعه شناسی شهری، اقتصاد شهری، برنامه ریزی شهری، توسعه شهری و طراحی شهری می گذارند و اطلاعات مورد نیاز را در زمینه ادراک فضای شهری، تشخیص نیازهای جمعیتی، امکانات برنامه ریزی و تنظیم کاربریها بر اساس نیازها را در حد توسعه روستایی و شهرهای کوچک به دست می آورد.

توانایی های مورد نیاز و قابل توصیه:

دانشجوی رشته شهرسازی باید اطلاعات عمومی خوبی داشته باشد و در دانشگاه نیز به این اطلاعات عمق و وسعت بیشتری ببخشد.

رشته شهرسازی نیاز به مطالعه زیاد، کارهای فیزیکی گسترده و برداشتهای میدانی بسیار دارد، به همین دلیل دانشجو باید وقت زیادی را به آن اختصاص دهد. همچنین باید قدرت تحلیل بالایی داشته و در طراحی زبردست باشد. بخصوص دانشجویان رشته کارشناسی ارشد طراحی شهری که باید در طراحی توانا باشند برای همین در آزمون کارشناسی ارشد این رشته امتحان طراحی گرفته می شود.

دانشجوی این رشته باید با طراحی و مفاهیم هنری مثل روانشناسی رنگها آشنا باشد و در عین حال به مفاهیم تکنیکی و اصول فنی کار مثل نقشه برداری، رسم فنی، پرسپکتیو، هندسه فضایی، مدلسازی، ریاضی و وسایل انسانی و اجتماعی مثل مبانی جامعه شناسی علاقه مند باشد و بداند که در طی تحصیل باید کارهای تحقیقاتی و عملی بسیاری انجام دهد.

در سطح کارشناسی دانشجوی شهرسازی باید دید هندسی و درک فضا داشته باشد و بتواند در طراحی، فضا را به صورت دو بعدی و سه بعدی تصویر کند همچنین باید در ریاضیات بویژه آمار مسلط باشد چون جمع آوری و تحلیل اطلاعات تحقیقات این رشته، نیاز به آمار و تحلیل آماری دارد و در نهایت تسلط به زبان انگلیسی و آشنایی با کامپیوتر در دنیای امروز عامل مهمی در موفقیت یک دانشجو است.

وضعیت ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر:

رشته شهرسازی تا سال ۷۹ تنها در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری ارائه می شد. اما در سال ۷۹ این رشته از بین داوطلبان گروه ریاضی برای مقطع کارشناسی، دانشجو پذیرفت.

در آزمون کارشناسی ارشد رشته شهرسازی گرایش برنامه ریزی شهری و منطقه ای فارغ التحصیلان مهندسی عمران، جغرافیا، اقتصاد، نقشه برداری، معماری، علوم اجتماعی و مرمت و احیای بناهای تاریخی می توانند شرکت کنند. فارغ التحصیلانی که هر کدام پیش زمینه ذهنی متفاوتی دارند و همه در یک سطح از همه چیز آگاه نیستند برای مثال لیسانس رشته اقتصاد وقتی وارد رشته شهرسازی می شود از پرسپکتیو اطلاعات لازم را ندارد یا کارشناس مهندسی عمران از اقتصاد چیز زیادی نمی داند. برای همین دانشجویان فوق لیسانس این رشته به مدت دو ترم، یعنی یکسال پیش نیاز می گذرانند تا بتوانند به یک سطح همگون برسند و در نیم سال سوم درسهای تخصصی ارائه خواهد شد. حال اگر فارغ التحصیلان لیسانس شهرسازی وارد دوره کارشناسی ارشد این رشته شوند، اطلاعات مورد نیاز را در حد پایه خواهند داشت و می توانند در دوره فوق لیسانس به صورت تخصصی تر کار کنند و این دوره را در زمانی کوتاهتر به پایان برسانند.

آینده شغلی و بازار کار:

رشته شهرسازی در سال ۷۹ اولین دانشجویان کارشناسی خود را پذیرفت. به گفته استادان شهرسازی چون در حال حاضر کشور ما تعداد زیادی شهر دارد و تمامی این شهرها نیاز به توسعه، طراحی و برنامه ریزی شهری دارند، فرصتهای شغلی مناسبی برای کارشناسان شهرسازی موجود است.

در حالی که شهرنشینی و شهرسازی در کشور ما رو به گسترش است، ما با کمبود کارشناسان شهرسازی روبرو هستیم. به همین دلیل در شهرداریها، سازمانها و وزارتخانههای مربوط به جای کارشناس شهرسازی از کارشناسان جانبی مثل مهندس عمران،

معمار، نقشه‌بردار، تکنسین معماری و تکنسین عمران استفاده می‌کنند. در صورتی که این افراد تخصص لازم را در زمینه توسعه شهری و کنترل مدیریت شهری ندارند و نمی‌توانند مثل یک کارشناس شهرسازی طرح جامع را متوجه شده و آن را به نحو احسن پیاده کنند یا طرح تفصیلی و طرحهای توسعه و عمران شهری تهیه نمایند. به عبارت دیگر یک کارشناس شهرسازی می‌تواند طرح تفکیک اراضی، طرحهای آماده‌سازی، طرحهای هادی روستا و طرحهای هدایت کننده توسعه را در شهرهای کوچک و روستاها تهیه کند.

پیش بینی وضعیت آینده این رشته در ایران:

دنیا به سوی جهان شهری پیش می‌رود؛ یعنی به مرور روستاها از بین می‌روند و جهان به یک شهر بزرگ تبدیل می‌شود و این به معنای آینده‌ای روشن و درخشان برای فارغ‌التحصیلان رشته شهرسازی است. هرچند در کشور ما هنوز توانایی‌های فارغ‌التحصیلان شهرسازی شناخته نشده است. مثلاً یک فارغ‌التحصیل برنامه‌ریزی شهری می‌تواند نیازسنجی و امکان‌سنجی کند که چه مکانی برای سرریزش جمعیت شهر تهران مناسب است؟ یا در کجا می‌توان یک شهر یا شهرک جدید ساخت؟ البته این عدم آشنایی مسؤولان باعث بیکاری فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد شهرسازی نشده است؛ بلکه آنها می‌توانند در بخش‌های دولتی در سازمان مدیریت برنامه‌ریزی، وزارت مسکن و شهرسازی، شهرداری‌ها، وزارت کشور و استانداری‌ها و در بخش خصوصی در شرکت‌های مهندسی مشاور فعالیت کنند.

اگر ما خواهیم به قافله توسعه جهانی نزدیک شویم باید بحث برنامه‌ریزی را باور داشته و در این زمینه سرمایه‌گذاری نماییم تا بتوانیم مثل کشور کره با استفاده از منافع برنامه‌ریزی، عقب‌ماندگی خود را جبران کنیم. اما متأسفانه در حال حاضر توانایی‌های متخصصان این رشته در فرهنگ عمومی جامعه شناخته شده نیست و مسؤولان بین معماری و شهرسازی تمایزی قائل نمی‌شوند. در حالی که دانش معماران در حد بنا است و آنها در مقیاس کلان مداخله نمی‌کنند یعنی؛ یک شهر یا یک منطقه را با تمامی ویژگی‌ها و خصوصیات اجتماعی، انسانی، اقتصادی، فرهنگی و فیزیکی آن مطالعه نمی‌کنند و به همین دلیل نمی‌توانند در برنامه‌ریزی یا طراحی شهری موفق باشند.

دروس پایه، اصلی و تخصصی رشته شهرسازی:

دروس پایه رشته شهرسازی	
مبانی جامعه شناسی	درآمدی بر شهرشناسی
مبانی جغرافیا	درک و بیان محیط شهری
بوم شناسی طبیعی و انسانی	مبانی اقتصاد
کارگاه بیان تصویری ۱ و ۲	کاربرد هندسه در شهرسازی
زبان تخصصی	کاربرد ریاضیات در شهرسازی

دروس اصلی رشته شهرسازی	
کاربرد نقشه برداری	کاربرد رایانه در شهرسازی
تاریخ و فرهنگ شهرنشینی جهان	تاریخ و فرهنگ شهرنشینی جهان
آشنایی با مبنای معماری و ساختمان	مبانی مهندسی شبکه حمل و نقل
کارگاه مهندسی شبکه حمل و نقل	مبانی مهندسی تاسیسات شهری
کارگاه مهندسی تاسیسات شهری	طراحی و کاربرد نظام اطلاعات
آشنایی با مصالح و ساخت	آمار و روش های کمی در شهرسازی
اقتصاد شهری	جغرافیای شهری
حقوق و قوانین شهری	کارگاه مطالعات شهری

دروس اختصاصی رشته شهرسازی	
مبانی و روش های طراحی شهری	مبانی و روش های برنامه ریزی شهری
کارگاه طراحی شهری	کارگاه برنامه ریزی شهری
کارگاه برنامه ریزی مسکن	مبانی و روش های برنامه ریزی مسکن
کارگاه طرح های اجرایی	مدیریت و سازمان اجرایی شهری
روش تحقیق در شهرسازی	شناخت فضاهای شهری ایران
کارگاه برداشت کاربردی	کارگاه آماده سازی زمین
طرح نهایی	